

Nr 174.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av skolöverstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkterna 180 och 203) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1952/53 beräkna dels till Skolöverstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor, dels till Skolöverstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 600 000 kronor, dels till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 475 000 kronor, dels ock till Läroboksnämnden ett förslagsanslag av 31 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 149, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 mars 1952 framlagt de förslag i ämnet, vilka framgå av den följande redogörelsen. Dessutom framlägges i propositionen förslag till grunder för omorganisation av skolöverstyrelsen, och personalförteckning för överstyrelsen, redogörelse för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten, förslag till grunder beträffande anställnings- och avlöningsförhållandena för lärare vid i Stockholms skoldistrikt bedriven särskild försöksverksamhet samt förslag till grunder för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet och för statsbidrag till nämnda verksamhet i vissa skoldistrikt, där statlig realskola finnes.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått vissa i det följande redovisade motioner.

Skolöverstyrelsens omorganisation.**Omorganisationens huvuddrag.**

Centrala ämbetsverk för skolväsendet inrättades först i början av 1900-talet. Genom beslut av 1904 års riksdag (prop. nr 50) tillkom läroverksöverstyrelsen. Vid 1913 års riksdag (prop. nr 204) tillskapades folkskolöverstyrelsen, vilken genom beslut av 1918 års riksdag (prop. nr 96) utökades med den centrala ledningen av yrkesundervisningen och därvid erhöll benämningen skolöverstyrelsen. Vid 1919 års riksdag (prop. nr 52) sammanslogos

läroverksöverstyrelsen och skolöverstyrelsen. Det nya ämbetsverket benämndes skolöverstyrelsen.

I sin nuvarande utformning tillkom alltså skolöverstyrelsen år 1919. Ämbetsverket var indelat i 3 avdelningar, nämligen läroverks-, folkskol- och yrkesskolavdelningarna. Vid 1943 års riksdag (prop. nr 232) utbröts yrkesskolavdelningen till ett särskilt ämbetsverk, överstyrelsen för yrkesutbildning. Skolöverstyrelsen har sedermera utbyggt med en administrativ avdelning genom beslut av 1944 års riksdag (åttonde huvudtiteln, punkt 124) och med en försöksavdelning genom beslut av 1951 års riksdag (prop. nr 136). Vid sidan av dessa 4 avdelningar finnas ett flertal fristående direkt under generaldirektören sorterande arbetsenheter, såsom statistiska avdelningen, biblioteksroteln, hälsovårdsroteln, gymnastikroteln, roteln för husligt arbete, arkitektkontoret och kamrerarkontoret samt ett flertal inspektörer och konsulenter.

Med skrivelse den 20 juni 1951 ha *skolöverstyrelsesakkunniga* överlämnat betänkande med förslag angående skolöverstyrelsens organisation (SOU 1951: 29).

De sakkunnigas förslag innebär i stora drag följande.

Ärenden och arbetsuppgifter av samma sakinhåll hänföras i princip till samma arbetsenhet oavsett skolform. Inom arbetsenheten sker dock i viss utsträckning en uppdelning med hänsyn till skolform. Denna fördelningsgrund leder enligt de sakkunnigas förslag fram till en uppdelning av verket i 6 avdelningar och 5 fristående rotlar, inberäknat folkbiblioteksroteln. Avdelningarna indelas i sin tur i sammanlagt 17 rotlar. Hittills fristående mindre arbetsenheter ävensom inspektörer och konsulenter inordnas under avdelning eller rotel. De sakkunniga föreslå betydande personalökningar.

Jämfört med förhållandena budgetåret 1950/51 innebär skolöverstyrelsesakkunnigas förslag, att överstyrelsen utökas med $60\frac{3}{4}$ tjänster och att avlöningsanslaget ökas med 1 086 000 kronor. I denna ökning ingår försöksavdelningen, som redan beslutats av 1951 års riksdag.

I yttrandena har de sakkunnigas förslag om den allmänna uppläggningsen av skolöverstyrelsens blivande organisation i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Framställda invändningar avse i regel begränsade delar av förslaget.

Statskontoret har framlagt ett förslag till en i väsentliga avseenden begränsad personalorganisation.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Skolöverstyrelsen är den centrala tillsynsmyndigheten för det allmänna skol- och folkbildningsväsendet. Innevarande läsår uppgår antalet lärjungar i folkskolor och dylikt till omkring 690 000 och i övriga skolor, väsentligen högre skolor, till omkring 160 000. Antalet lärare i läro- och övningsämnen, inberäknat lärare med mindre än full tjänstgöring, utgjorde

läsåret 1950/51 omkring 35 000 vid folkskolor och dylikt och omkring 11 000 vid övriga skolor. Fortsättningsskolorna ha härvid ej medräknats.

Frågan om det allmänna skolväsendets organisation har kommit i ett nytt läge genom 1950 års riksdags principbeslut om enhetsskolan, vilken är avsedd att omfatta både den nuvarande folkskolan och det nuvarande realskolestadiet. Andra skolformer torde mer än nu samordnas inbördes och med den blivande enhetsskolan. Planläggningen av skolväsendets lokala organisation har härigenom fått ökad betydelse. Inom enhetsskolan skall den förberedande yrkesutbildningen beredas en ställning likvärdig med undervisningen i teoretiska ämnen. Då yrkesutbildning hittills intagit en blygsam plats inom det allmänna skolväsendet, erfordras en avsevärd utvidgning av denna verksamhet.

För egen del vill jag framhålla, att skolöverstyrelsen med sin nuvarande organisation icke blott har svårigheter att tillräckligt snabbt handlägga löpande skolorganisatoriska och andra administrativt betonade uppgifter utan även och framför allt icke kan göra de positiva pedagogiska insatser, som ankomma på den centrala tillsynsmyndigheten för vårt skolväsen. Dessa svagheter i överstyrelsens organisation äro särskilt betänkliga under den omdaning av skolväsendet, som nu pågår. Skolöverstyrelsens organisation bör därför förstärkas utan ytterligare uppskov. Skolöverstyrelsesakkunnigas förslag bör med vissa modifikationer kunna läggas till grund för en sådan omorganisation. De sakkunnigas förslag innebär, att de nuvarande läroverks- och folkskolavdelningarna inom överstyrelsen skulle ersättas av ett jämförelsevis stort antal arbetsenheter, mellan vilka ärendena skulle fördelas efter deras sakliga innehåll. Då gränserna mellan folkskolan och högre skolor alltmer utsuddas, får tiden nu anses vara inne för en sådan omläggning, vilken i princip godtagits av samtliga remissinstanser. I likhet med statskontoret anser jag dock, att antalet arbetsenheter bör kunna begränsas. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

I likhet med statskontoret anser jag det nödvändigt att i nuvarande läge i görligaste mån begränsa den föreslagna personalförstärkningen. Härfor talar bland annat, att frågan om mellaninstanser inom skolväsendet ännu icke lösts. Man torde nämligen få räkna med att vissa av de arbetsuppgifter, som nu åvila skolöverstyrelsen, kunna överföras till mellaninstanserna. Under alla omständigheter erfordras emellertid en effektiv central tillsynsmyndighet inom skolväsendet särskilt med uppgift att genom positiva insatser främja undervisningen och samordna de lokala skolmyndigheternas arbete. Jag anser mig därför icke kunna begränsa personalförstärkningarna till huvudsakligen den administrativa personalen utan kommer även att förorda, att den pedagogiska personalen i viss mån utökas.

Skolöverstyrelsens ämbetsområde.

De sakkunniga ha icke ansett sig böra ingå på frågan om gränsdragningen mellan de ämbetsområden, som ankomma på skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. I stort sett får emellertid, framhålla de sakkunniga, skolöverstyrelsens ämbetsområde anses väl avvägt. I olika sammanhang ha dock vissa jämkningar ifrågasatts.

Granskning av läroböcker. Sedan år 1938 gäller, att i regel endast sådana läroböcker må antagas, som granskats av en särskild av

Kungl. Maj:t tillsatt nämnd, statens läroboksnämnd, som har att upprätta en förteckning över läroböcker, som godkänts av nämnden, läroboksförteckningen.

De sakkunniga föreslå, att läroboksgranskningen överflyttas till skolöverstyrelsen.

I *yttrandena* har förslaget i allmänhet tillstyrkts. Förslaget har dock av olika skäl avstyrkts av statskontoret, statens läroboksnämnd, skolkommisionen och Sveriges småskolläraryrkesförbund.

Daghem. Förskolor. Betänkande om daghem och förskolor har nu framlagts av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården (SOU 1951:15). Beträffande den centrala tillsynen har kommittén framlagt alternativa förslag, nämligen att denna antingen bibehålles hos socialstyrelsen eller överflyttas till skolöverstyrelsen.

De sakkunniga föreslå, att tillsynen över den halvöppna barnavården överflyttas till skolöverstyrelsen.

I *yttrandena* ha delade meningar rått om lämpligheten av att överflytta tillsynen över daghem och förskolor från socialstyrelsen till skolöverstyrelsen.

Statskontoret har ansett att socialstyrelsen borde bibehålla sina nuvarande åligganden. Skolöverstyrelsen borde dock biträda socialstyrelsen vid tillsynen av förskoleseminarierna.

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om överflyttande av tillsynen till skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen har ansett att i nuvarande läge en överflyttning kunde ske av dels förskoleseminarierna och dels de förskolor, som icke för närvarande äro samorganiserade med institutioner av annat slag.

Kameral verksamhet. *De sakkunniga* ha ej ansett sig kunna förorda annan utökning av skolöverstyrelsens kamerala verksamhet än ett överflyttande till överstyrelsen av vissa anordningsärenden, vilka nu ankomma på statskontoret och väsentligen avse statsbidrag till icke-statliga skolor i Stockholm.

I *yttrandena* har förslaget i allmänhet tillstyrkts.

Folkbibliotek. Skolbibliotek. Bibliotekskonsulentinstitutionen har varit knuten till skolöverstyrelsen alltsedan år 1919. Den är organiserad som en fristående rotel, biblioteksroteln, med förste bibliotekskonsulenten som chef.

De sakkunniga ha — under erinran om att folkbibliotekssakkunnigas i ett den 11 juli 1949 framlagt betänkande föreslagit, att den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet skulle förläggas till en självständig institution, statens biblioteksbyrå — ansett sig kunna tillstyrka detta förslag, men då detta förslag ännu icke upptagits till slutlig prövning likväl räknat med att biblioteksroteln tills vidare skall ingå i skolöverstyrelsens organisation.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

I likhet med skolöverstyrelsesakkunniga anser jag skolöverstyrelsens ämbetsområde vara i stort sett väl avvägt. I förevarande sammanhang anser jag mig i varje fall endast böra taga ställning till de frågor om jämkningar i ämbetsområdet, som upptagits av de sakkunniga.

Granskningen av läroböcker är av största betydelse för undervisningens praktiska utformning, och jag anser det vara i och för sig naturligt, att denna verksamhet skall ankomma på skolöverstyrelsen. Vissa remissmyndigheter ha emellertid av olika skäl avstyrkt förslaget att överföra granskningen av läroböcker till överstyrelsen. Skolkommissionen har framhållit sambandet mellan läroböcker och studieplaner samt förordnat, att granskningen av bådadera hänskjutes till statens psykologisk-pedagogiska institut, då detta i enlighet med riksdagens principbeslut utbygges. Vidare må nämnas, att 1945 års lärobokskommitté beräknas avlämna sitt slutbetänkande innevarande år. Dessutom är granskningen av läroböcker en så omfattande och betydelsefull arbetsuppgift, att densamma i varje fall icke torde böra överföras till skolöverstyrelsen, innan överstyrelsens nya organisation vunnit viss stadga och erfarenheter därav föreligga. Med hänsyn till det anförda är jag icke beredd att nu taga slutlig ställning till frågan, vilken myndighet som skall handhava granskningen av läroböcker. Tills vidare bör granskningen kvarligga hos läroboksnämnden.

Beträffande daghem och förskolor ha såväl 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården som skolöverstyrelsesakkunniga betonat, att det av praktiska skäl knappast låter sig göra att uppdelna den centrala tillsynen av dem på olika ämbetsverk. Skolöverstyrelsen åter har ansett, att tillsynen av förskoleseminarier och av de förskolor, som icke äro samorganiserade med andra institutioner, redan nu borde kunna överföras till överstyrelsen, medan återstoden kvarläge hos socialstyrelsen. För egen del vill jag framhålla, att erfarenheterna från andra likartade områden visa, att en uppdelning av den centrala tillsynen mellan olika ämbetsverk icke är lycklig. Jag kan därför ej förorda, att tillsynen delas. Frågan om socialstyrelsen eller skolöverstyrelsen bör vara tillsynsmyndighet har vid remissbehandlingen besvarats olika. Då den halvöppna barnavården måste ha en stark social betoning, och skolöverstyrelsen har ett krävande arbete med att omdana vårt skolväsen, bör tillsynen åtminstone tillsvidare kvarligga hos socialstyrelsen. Jag utgår från att i pedagogiska frågor erforderligt samarbete äger rum mellan socialstyrelsen och skolöverstyrelsen. Framdeles torde få övervägas, om överstyrelsen för detta ändamål bör förstärkas med expertis på förskolor.

Den föreslagna mindre utvidgningen av skolöverstyrelsens kamerala verksamhet till att omfatta de utanordningsärenden beträffande det allmänna skolväsendet, väsentligen inom Stockholms stad, som nu ankomma på statskontoret, har tillstyrkts i yttrandena. Jag biträder förslaget.

Förslaget att tillskapa ett nytt ämbetsverk för folkbiblioteksväsendet har avstyrkts av statskontoret. Även i övriga remissyttranden har förslaget i allmänhet avstyrkts eller tillstyrkts med vissa förbehåll. Därvid har bland annat framhållits, att folkbiblioteksväsendet bör ha ett nära samband med den allmänna folkbildningen samt att det ur organisatoriska synpunkter är lämpligt, att skolbiblioteksärendena helt inordnas under skolöverstyrelsen. Med hänsyn till vad som i remissyttrandena anförts, anser jag mig böra förorda, att folk- och skolbiblioteken alltjämt sortera under skolöverstyrelsen.

Decentraliserad beslutanderätt.

Skolöverstyrelsesakkunniga ha ansett att en avlastning av överstyrelsens arbetsbörda måste ske genom att delegera beslutanderätten i vissa grupper av ärenden till lägre beslutsinstanser. De sakkunniga ha framlagt förslag i ämnet.

Departementschefen har anfört följande.

De sakkunnigas principiella inställning till en fortsatt decentralisering av beslutanderätten inom överstyrelsens ämbetsområde har i allt väsentligt lämnats utan erinran i remissyttrandena.

För egen del anser jag i likhet med de sakkunniga, att ytterligare decentraliseringsåtgärder med fördel kunna vidtagas. De av de sakkunniga framlagda förslagen ämnar jag efter närmare utredning snarast möjligt upptaga till behandling. I nu förevarande sammanhang anser jag mig böra beröra endast ett par av förslagen.

De sakkunniga förorda, att inrättandet av nya nybörjaravdelningar vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor bör ankomma på skolöverstyrelsen i stället för på Kungl. Maj:t. Erforderliga begränsningar borde därvid kunna av Kungl. Maj:t meddelas genom allmänna anvisningar i regleringsbrev. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt förslaget och framhållit, att det under rådande starka elevtillströmning till de högre skolorna vore nödvändigt, att rektorer och målsmän snarast möjligt, helst i mitten av juni, finge besked om antalet nybörjaravdelningar. Först därefter vore det möjligt att bestämma den minimipoäng, som skulle gälla som villkor för intagningarna. Den nuvarande situationen, som medförde, att beslut kunde lämnas först i juli eller augusti, bleve alltmer ohållbar och väckte irritation hos rektorer och målsmän.

Med hänsyn till de av överstyrelsen påtalade olägenheterna med nuvarande system anser jag mig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag på denna punkt.

Frågor om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet och tjänstebostäder för folk- och småskollärare samt om byggnadstillstånd till sådana byggnadsarbeten prövas nu av Kungl. Maj:t. De sakkunniga förorda, att beslutanderätten härutinnan skall delegeras till skolöverstyrelsen respektive arbetsmarknadsstyrelsen inom vissa av Kungl. Maj:t efter riksdagens medgivande fastställda kvoter. Förslaget har tillstyrkts av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Statskontoret har avstyrkt förslaget, då statsbidrag utmätas efter en inom vissa gränser företagen skälighetsprövning och bidragen uppgå till betydande belopp. Frågan om en översyn av gällande bestämmelser om statsbidrag till byggnader m. m. inom folkskoleväsendet är avsedd att hänskjutas till utredning av särskilda sakkunniga. Med hänsyn härtill är jag icke beredd att nu föreslå någon ändring i sättet för handläggning av ifrågakvarande ärenden.

Skolöverstyrelsens arbetsenheter och ledamöter m. m.

Skolöverstyrelsesakkunniga föreslå, att läroverksavdelningen och folkskolavdelningen ersättas av flera arbetsenheter, mellan vilka ärendena fördelas efter sakinnehåll. De nya verksavdelningarna skulle i görligaste mån täcka slutna arbetsområden och i sin tur indelas på sådant sätt, att skilda

skolstadier om möjligt motsvarades av skilda arbetsenheter. Enligt de sakkunnigas förslag skulle verket indelas i följande 6 avdelningar och 5 fristående rotlar.

		Ledamöter	Byrådirektörer m. m.
Undervisningsavdelningen	U	5	
Försöksavdelningen	F	2	1,5
Läraryrkesutbildningsavdelningen	L	2	
Byggnads- och planeringsavdelningen	B	3	2
Organisations- och personalavdelningen	O	3	1
Skolhygienroteln	H	1	
Socialroteln	S	1	
Folkbildningsroteln	Fb	1	1
Folkbiblioteksroteln	Bi	1	
Utredningsroteln	Ur	1	1
Kansliavdelningen	K	2	
	Summa	22	6,5

Varje avdelning skulle förestås av en avdelningschef och varje ledamot inom en avdelning, inberäknat avdelningschefen, skulle förestå en rotel.

Inom försöksavdelningen skulle 1 byrådirektör förestå avdelningens kansli. Denne borde om möjligt vara skolman med praktisk erfarenhet av skolorganisatoriskt och skoladministrativt arbete och även vara i stånd att biträda vid organiserandet av avdelningens utåtriktade verksamhet, konsulent-, fortbildnings- och publiceringsverksamhet i samband med försöksarbetet. Den halva byrådirektörstjänsten skulle avses för praktisk yrkesutbildning. Innehavaren skulle i övrigt tjänstgöra inom överstyrelsen för yrkesutbildning, som helt skulle avlöna honom.

Inom byggnads- och planeringsavdelningen skulle den ene byrådirektören vara en administrativ kraft och den andre (extra föredragande) en pedagog med erfarenhet om skolbyggnadsfrågor.

Byrådirektören inom organisations- och personalavdelningen skulle vara en administrativ kraft med uppgift i första hand att behandla frågor om organiserandet av övningslärarjänster.

Inom folkbildningsroteln skulle inrättas en tjänst som folkhögskolinspektör och konsulent för allmän folkbildning i lönegrad Ce 31.

Byrådirektören inom utredningsroteln skulle förestå skolöverstyrelsens statistiska kontor.

Departementschefen har beträffande de stora dragen av organisationsförslaget anfört följande.

I likhet med de sakkunniga förordar jag, att de nuvarande läroverks- och folkskolavdelningarna ersättas av arbetsenheter, mellan vilka ärendena fördelas efter sakinnehåll. Försöksavdelningen och administrativa

avdelningen böra bibehållas med väsentligen samma arbetsuppgifter som nu. De sakkunniga ha föreslagit, att inom arbetsenheterna ärendena i viss mån skulle uppdelas efter skolform. Häremot har skolkommissionen framställt vissa erinringar. I detta sammanhang anser jag mig endast böra taga ställning till de stora dragen av omorganisationen. Ärendenas fördelning inom en arbetsenhet torde i regel böra få avgöras av skolöverstyrelsen i samband med reformens genomförande. Jag utgår från att denna fördelning successivt kan behöva ändras i den mån enhetsskolan genomföres.

Mot organisationsförslaget ha både statskontoret och statens lönenämnd riktat den invändningen, att verket komme att bli uppdelat i ett väl stort antal arbetsenheter. Jag finner denna invändning vara i viss mån befogad och vill därför förorda, att någon särskild lärarutbildningsavdelning icke inrättas. Då frågor om lärarutbildning ha ett nära samband med övriga undervisningsfrågor, förordar jag, att de hänskjutas till den föreslagna undervisningsavdelningen. Framdeles torde få prövas, om de tilltänkta lärarhögskolorna skola sortera direkt under skolöverstyrelsen eller om de skola intaga en mera självständig ställning i likhet med andra högskolor samt om lärarutbildningen på det husliga området skall överflyttas från skolöverstyrelsen till överstyrelsen för yrkesutbildning.

Den tilltänkta lärarutbildningsavdelningen skulle även handlägga frågor om behörighet för rektorer och lärare. Dessa frågor böra möjligen hellre handläggas inom den av mig i det följande föreslagna organisationsavdelningen än inom undervisningsavdelningen. Det torde få ankomma på skolöverstyrelsen att med ledning av erfarenheten taga ställning härtill.

Jag har i det föregående icke ansett mig kunna tillstyrka, att tillsynen av den halvöppna barnavården förläggas till skolöverstyrelsen. Denna arbetsuppgift skulle enligt de sakkunniga ankomma på socialroteln. Denna kommer alltså redan härigenom att få mindre omfattande arbetsuppgifter. Då de övriga för roteln avsedda arbetsuppgifterna äro av disparat natur och till omfattningen för närvarande icke motivera tillskapandet av en särskild arbetsenhet, kan jag ej tillstyrka inrättandet av en socialrotel. I stället förordar jag, att nämnda arbetsuppgifter fördelas på andra arbetsenheter efter deras sakinnehåll. Sålunda böra anstalter för blinda, döva och sinnesslöa sortera under undervisningsavdelningen. Frågor om den psykiska barna- och ungdomsvården samt om Ericastiftelsen böra hänföras till skolhygienroteln, då överstyrelsens läkare äga stor sakkunskap i dessa frågor. Huruvida frågor om skolhem och internat böra sortera under skolhygienroteln eller organisationsavdelningen, torde få prövas av skolöverstyrelsen i samband med genomförandet av reformen. Frågor om yrkesvägledning böra såsom skolkommissionen förordat handläggas på försöksavdelningen. Olika skolsociala frågor, såsom frågan om skolmältider, skolkuratorsverksamhet och skolungdomens fritidssysselsättning, böra hänföras till organisationsavdelningen.

I anledning av tillsynskommitténs betänkande har väckts frågan, om tillsynen av de bildbara sinnesslöa borde överflyttas från skolöverstyrelsen till annat ämbetsverk. Denna fråga torde få prövas i annat sammanhang. Jag räknar emellertid med att nämnda tillsyn åtminstone tillsvidare skall ankomma på skolöverstyrelsen.

Beträffande de olika arbetsenheternas organisation anför departementschefen.

Undervisningsavdelningen skall enligt de sakkunniga handlägga pedagogiska frågor vid samtliga skolformer under överstyrelsen, bortsett från vissa specialskolor. Enligt vad jag nyss förordat skall avdelningen därjämte handlägga frågor om lärarutbildning och abnormundervisning. Avdelningen skall ha det allmänna ansvaret för verksamheten vid skolorna, samtidigt som speciella skolorganisatoriska och andra administrativa frågor i möjligaste mån hänskjutas till andra arbetsenheter. Genom en sådan anordning torde, så långt det är möjligt, vinnas ett av huvudsyftena med reformen, nämligen att överstyrelsen sättes i stånd att mer än nu ägna sig åt pedagogiska frågor. Emellertid vill jag i likhet med de sakkunniga framhålla, att undervisningsavdelningens ledamöter och övriga pedagogiska personal i viss utsträckning måste delta i ärenden, som ankomma på andra arbetsenheter. Sålunda böra de tillkallas vid tjänstetillsättningar, som röra det ämne eller den skolform, varom de äga speciell sakkunskap. Liknande gäller i fråga om exempelvis inrättande av en ny gymnasielinje eller frågor om skolväsendets lokala organisation.

I anledning av vad skolöverstyrelsen anfört, vill jag uttala, att avdelningens ledamöter böra samtliga delta i avgörandet av ärenden av större vikt inom avdelningen, även om dessa avse en speciell skolform eller ett speciellt ämne. Endast därigenom vinnas garantier för att avdelningens ledamöter få den allmänna överblicken över hela skolväsendet, som särskilt under nuvarande omdaningsskede är betydelsefull. Även chefen för folkbildningsroteln bör delta i avdelningens plenarsammanträden för att berika dessa med synpunkter från arbetet inom den allmänna folkbildningen. Dessa sammanträden bliva tidskrävande, men organisationen är upplagd på sådant sätt, att ansvaret för löpande arbetsuppgifter i största möjliga utsträckning lagts på andra arbetsenheter eller på administrativa tjänstemän inom avdelningen. Den pedagogiska inspektionen bör till största delen falla på ledamöter och övrig pedagogisk personal inom denna avdelning.

De sakkunniga ha för undervisningsavdelningen föreslagit 5 ledamöter och statskontoret 6, varvid dock statskontoret räknat med att lärarutbildningsavdelningen och socialroteln skulle ingå i avdelningen. Jag har för egen del förordat, att avdelningen skall utvidgas med lärarutbildnings- och abnormundervisningsfrågor. På avdelningen bör finnas ett ganska stort antal ledamöter, som företräda sakkunskap i olika ämnen och om skilda skolformer. Endast under denna förutsättning kan avdelningen fungera som den centrala pedagogiska instansen för hela det allmänna skolväsendet. Därtill kommer, att avdelningschefen huvudsakligen torde få ägna sin tid åt att sammanhålla verksamheten och mottaga föredragning från andra rotlar inom avdelningen. Hans egen rotel kan därför ej belastas med mera omfattande arbetsuppgifter. Med hänsyn till det anförda förordar jag, att till avdelningen knyts 7 ledamöter, inberäknat avdelningschefen. Huru arbetsuppgifterna skola fördelas mellan avdelningens rotlar bör, som jag tidigare anfört, få ankomma på skolöverstyrelsen att bestämma. Under avdelningen kommer att sortera ett stort antal inspektörer och konsulenter. Det torde ej kunna undvikas, att de administrativa arbetsuppgifterna inom en så stor avdelning bli ganska omfattande. Jag förordar därför, att till denna avdelning knyts en administrativ byrådirektör med uppgift att sammanhålla avdelningens administrativa arbete.

Organisationsavdelningen. Till den föreslagna organisations- och personalavdelningen skall enligt de sakkunniga förläggas flertalet

löpande ärenden, som nu tynga läroverks- och folkskolavdelningarna. Avdelningschefen bör enligt min mening besitta goda administrativa kvalifikationer. Till befattningen bör kunna komma i fråga en skolman, som fyller dessa krav, eller en administrativ kraft. Jag har förut föreslagit, att till avdelningen även skulle hänföras skolsociala frågor. Dessa böra sammanhållas av en befattningshavare med pedagogisk utbildning i byrådirektörs ställning. Någon administrativ byrådirektörstjänst synes mig icke erfordras på avdelningen. För den föreslagna organisations- och personalavdelningen böra avdelas en avdelningschef och två ledamöter.

Beträffande organisationen av byggnads- och planeringsavdelningen anser jag mig icke böra förorda, att granskningen av byggnadsritningar avseende allmänna läroverk uteslutande sker inom avdelningen. Granskningen bör liksom nu ske i samråd med byggnadsstyrelsen. Beträffande folkskolebyggnader sker granskningen enbart inom skolöverstyrelsen, där ej överstyrelsen i viss fråga inhämtar yttrande från byggnadsstyrelsen. I skolbyggnadsfrågor bör överhuvudtaget ett nära samarbete äga rum mellan byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen särskilt rörande den byggnadstekniska utvecklingen och stadsplaneringar. Inom överstyrelsen bör efter omorganisationen huvudvikten beträffande skolbyggnader läggas på skolorganisatoriska och programmässiga frågor. Även för detta arbete erfordras emellertid biträde av inom överstyrelsen arbetande arkitekter. Frågan om samarbetet mellan byggnadsstyrelsen och överstyrelsen torde få upptagas till närmare prövning, sedan 1947 års byggnadsstyrelseutredning framlagt sitt betänkande.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle inom avdelningen finnas 3 ledamöter och 2 byrådirektörer. Avdelningen motsvarar folkskolavdelningens byggnadsrotel, där nu 2 undervisningsråd tjänstgöra. Den skulle dock utökas med de högre skolornas byggnadsfrågor och vissa organisations- och indelningsärenden.

För egen del vill jag först framhålla, att frågor om planläggning av skolväsendets lokala organisation ha ett nära samband med de organisationsfrågor, som skola handläggas inom den föreslagna organisations- och personalavdelningen. Om arbetsenheten för byggnadsfrågor icke skall bilda en självständig avdelning, bör den därför lämpligen ingå som en enhet under organisations- och personalavdelningen men liksom nu med en mera självständig ställning än flertalet andra rotlar. Jag anser mig böra förorda denna lösning. Denna utvidgade avdelning bör då benämnas enbart organisationsavdelningen och roteln för byggnads- och planeringsärenden benämnas planeringsroteln.

Principiella skäl tala enligt min mening för att till denna rotel knytes endast en ledamot, som svarar för rotelns hela verksamhet, och jag anser mig böra förorda en dylik anordning. För sina betydelsefulla arbetsuppgifter bör emellertid roteln disponera väl kvalificerad personal. Jag föreslår därför att på roteln inrättas 1 administrativ byrådirektörstjänst och 2 dylika tjänster avsedda för skolmän med erfarenhet i skolbyggnadsfrågor.

Till organisationsavdelningens planeringsrotel bör arkitektkontoret knytas.

Skolhygienroteln. Att skolhälsovården och därmed sammanhängande frågor handläggas på en från avdelningarna fristående rotel synes mig naturligt. Jag anser, att även dessa fristående mindre arbetsenheter

böra benämnas rotlar. Ett av medicinalstyrelsen framlagt förslag, att förste provinsialläkarna i fråga om skolhälsovården skola underställas skolöverstyrelsen, finner jag beaktansvärt. Jag är dock ej beredd att nu taga ställning till denna fråga.

I flera yttranden har framhållits det nära sambandet mellan den allmänna folkbildningen och folkbiblioteken. Jag förordar, att de föreslagna folkbildnings- och folkbiblioteksrotlarna sammanslås till en fristående arbetsenhet. Då även skolbiblioteken böra sortera under arbetsenheten, bör den benämnas folkbildnings- och biblioteksroteln. Under rotelchefen bör finnas en byrådirektör, som handlägger biblioteksärendena. Denne bör även svara för skolöverstyrelsens eget bibliotek. Skolöverstyrelsen har förordat, att den nuvarande arvodesbefattningen som folkhögskolinspektör, tillika konsulent för allmän folkbildning, tillsvidare får bibehållas men förstärkas genom viss nedsättning i tjänstgöringsskyldigheten som rektor m. m. För egen del vill jag förorda detta förslag.

Försöksavdelningen har redan beslutats av 1951 års riksdag. Dess personalorganisation är dock ännu ej fullständig. För närvarande är det särskilt angeläget, att avdelningens expertis för förberedande yrkesutbildning förstärkes. Särskilda utskottet vid 1950 års riksdag har uttalat, »att den praktiska utbildningen i försöksverksamheten icke kan få träda tillbaka för den teoretiska». Vid 1951 års riksdag har statsutskottet (utlåtande nr 167, s. 29) förutsatt, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på frågan om behovet av en starkare representation för den praktiska utbildningen inom försöksavdelningen. Arbetet med denna gren av försöksverksamheten kommer att ställa stora krav på skolöverstyrelsen. De sakkunnigas förslag, att denna verksamhet skulle förestås av en byrådirektör anställd på halvtid inom skolöverstyrelsen synes icke vara tillfyllest. För min del förordar jag, att för ändamålet inrättas en ledamotstjänst i stället för nämnda byrådirektörstjänst. På denna ledamot skulle även ankomma att handlägga frågor om yrkesvägledning. För avdelningen föreslås alltså 3 ledamotstjänster. Mellan dem bör arbetet fördelas väsentligen efter sitt sakliga innehåll. Avdelningens kansli bör liksom för närvarande förestås av en förste byråsekreterare.

Med inrättande av en särskild utredningsrotel torde tills vidare böra anstå.

Den administrativa avdelningen skulle enligt de sakkunniga bibehållas i väsentligen oförändrat skick, dock med undantag för frågor om verkets inre organisation. De sakkunniga föreslå benämningen kansliavdelning. Då även kamerala uppgifter skulle hänföras till avdelningen, bör den alltjämt benämnas administrativa avdelningen. Dess båda ledamöter ha en synnerligen stor arbetsbelastning. Då det är av största vikt, att avdelningen förstärkes med en högt kvalificerad administrativ kraft särskilt med tanke på det omfattande arbete med avgivande av författningsförslag, som åvilar skolöverstyrelsen, förordar jag, att avdelningen förstärkes med en byråchefstjänst. Inom avdelningen skulle alltså finnas 3 ledamöter. Statistiska kontoret bör sortera under avdelningen och dess chef bör vara förste aktuarie i lönegrad 29. Till avdelningen böra även hänföras frågor om verkets inre organisation.

Jag är icke beredd att nu förorda någon höjning av årsarvodena till lekmanrepresentanterna i skolöverstyrelsen.

I en särskild sammanställning i förevarande proposition (s. 45) redovisas överstyrelsens nuvarande organisation samt de förslag till skolöver-

styrelsens organisation, som framlagts av departementschefen, de sakkunniga och statskontoret. Utskottet får hänvisa till denna sammanställning.

Verksledning.

De sakkunniga framhålla, att den föreslagna ökningen av antalet avdelningar och motsvarande arbetsenheter kommer att ställa större anspråk på verkschefens medverkan vid handläggning av ärenden, som äro gemensamma för nämnda arbetsenheter. Inrättades en överdirektörstjänst, kunde åtskilliga dylika ärenden hänskjutas till överdirektören. Denne borde vara ställföreträdare för generaldirektören och följa överstyrelsens verksamhet i dess helhet samt fullgöra inspektioner av kvalificerad art.

I *yttrandena* har överdirektörstjänsten i allmänhet tillstyrks. Statskontoret har dock avstyrkt tjänsten.

Departementschefen har ansett sig icke böra förorda inrättande av en överdirektörstjänst. I stället förordar han, att en avdelningschef förordnas till generaldirektörens ställföreträdare och tillerkännes ställföreträdararvode utöver löneförmåner som avdelningschef.

Övrig pedagogisk personal.

I följande uppställning redovisas den pedagogiska personal, som föreslås av departementschefen, samt samma personal enligt de sakkunnigas förslag. Till jämförelse har även medtagits motsvarande nuvarande personal. I uppställningen ingå ej ledamöter och byrådirektörer.

Befattning	Departements- chefen	De sakkun- niga ¹⁾	Nu
Ämneskonsulenter	4	8	—
Gymnastikkonsulenter	2	3	2
Konsulenter för hemkunskap och skolmåltids- verksamhet	2	2 ^{1/2}	2
Konsulenter i teckning	1	1 ^{1/2}	1/3
Konsulenter i musik	1/3	1 ^{1/2}	1/3
Konsulenter i manlig slöjd	1	1 ^{1/2}	1/3
Konsulenter i kvinnlig slöjd	1	1 ^{1/2}	1/3
Lägstadiekonsulent	—	1	—
Hjälpundervisningskonsulent	1	1	1/3
Inspektör för sinnesslöundervisningen	1	1	1/3
Konsulent för sinnesslöundervisningen	—	1/2	—
Inspektör för blindundervisning	1/4	1/4	1/4
Inspektör för dövstumundervisning	1/4	1/4	1/4
Filmkonsulent	1/4	1	1/4
Skolpsykolog	1	1	—
Konsulenter för studieplaner m. m.	3	3	3
Konsulenter för allmän folkbildning	2	1	2
Folkhögskolininspektör	1/3	—	1/4
Summa	19 + ² / ₃ + ³ / ₄	26 + ⁶ / ₃ + ³ / ₄	9 + ² / ₃ + ¹ / ₃ + ¹ / ₄

¹⁾ De sakkunniga ha i stället för en arvodesbefattning som folkhögskolininspektör förordat en heltidstjänst som folkhögskolininspektör och konsulent för allmän folkbildning, vilken redovisats förut såsom byrådirektör. Vidare ha de föreslagit en tjänst som inspektör och en tjänst som konsulent för förskolor och daghem.

Hjälpskolekonsulent. Inspektör och konsulent för sinnesslöundervisningen. För närvarande finnes inom skolöverstyrelsen en ordinarie heltidstjänst som hjälpskolekonsulent och inspektör för sinnesslöundervisningen.

De sakkunniga framhålla, att antalet lärjungar i hjälpklasser ökat från 4 151 läsåret 1940/41 till 8 954 läsåret 1949/50. Behovet av hjälpklassundervisning är dock avsevärt större. Enligt verkställda uppskattningar erfordras hjälpklassundervisning för i medeltal 4 procent av barnantalet, d. v. s. för läsåret 1949/50 för 24 000 lärjungar. När kommunsammanslagningen genomförts, torde hjälpklasser kunna anordnas i större utsträckning än nu. Skolöverstyrelsens möjligheter att göra en positiv insats på detta viktiga område äro med nuvarande personalorganisation ej tillräckliga. De sakkunniga förorda därför inrättande av en heltidstjänst som hjälpskolekonsulent.

Beträffande sinnesslöundervisningen framhålla de sakkunniga, att denna ännu ej utbyggt i tillräcklig omfattning. Enligt 1946 års hjälp- och särklassutredning (SOU 1947: 69 s. 38) motsvarade det förefintliga platsantalet, omkring 2 500, endast 0,4 procent av skolbarnsmaterialet, medan antalet platser borde utökas till åtminstone 1 procent av barnantalet.

Tillsynskommittén har i sitt den 14 april 1951 avgivna betänkande i ämnet förordat, att tillsynen över ifrågavarande sinnesslöanstalter alltjämt skulle kvarligga hos skolöverstyrelsen, dit även den medicinskt-psykiatriska inspektionen av anstalterna borde överflyttas.

Skolöverstyrelsesakkunniga framhålla, att dessa anstalter böra inspekteras varje eller åtminstone vart annat år. Om en sådan inspektion skall bli av verkligt värde, måste den för varje anstalt kräva flera dagar. Inspektionen bör avse icke blott undervisningen utan även och icke minst de intagnas vård och behandling i övrigt. Akterna för eleverna böra genomgås, och det bör undersökas, vilka elever som alltjämt böra vara inskrivna på sinnesslöanstalt, och vilka elever, som lämpligen böra försöksutskrivnas, definitivt utskrivnas eller överföras till annan vårdform. Verkställda testningar böra kontrolleras och de som utsetts att testa, böra erhålla råd och anvisningar. Utöver inspektionerna har överstyrelsen att handlägga ett stort antal ofta svårbedömda frågor berörande ifrågavarande sinnesslöanstalter, såsom verksamhetens organisation inom de olika landstingsområdena samt byggnadsfrågor. Överstyrelsen bör även svara för utbildning och fortbildning av anstalternas lärare och personal.

Om den avsedda intensifieringen av den statliga tillsynen på förevarande område skall komma till stånd, måste enligt de sakkunniga bland annat den fackutbildade personalen inom överstyrelsen avsevärt förstärkas. De sakkunniga föreslå, att för ändamålet inrättas dels en heltidstjänst som inspektör för sinnesslöundervisningen dels en halvtidstjänst som konsulent för sinnesslöundervisningen.

Statskontoret avstyrker varje utökning av den pedagogiska personalen inom överstyrelsen för ifrågavarande ändamål.

Departementschefen har beträffande behovet av pedagogisk personal bland annat anfört följande.

De rent pedagogiska arbetsuppgifterna inom överstyrelsen ha hittills huvudsakligen ankommit på undervisningsråden, bortsett från pedagogiska frågor beträffande övningsämnen och viss specialundervisning. Överstyrelsen har också i jämförelse med andra ämbetsverk ett stort antal ledamöter. Detta föranledes av behovet av befattningshavare i ledamotsställning för allmänna inspektioner av det stora antalet skolor under överstyrelsens inseende men även av nödvändigheten att bjuda sådana löneförmåner, att till verket kunna förvärvas framstående pedagoger bland rektorer och andra skolledare.

Jag har tidigare föreslagit, att antalet pedagoger bland ledamöterna skulle inskränkas från 17 till 15. I sistnämnda antal ingår emellertid en föreslagen ny ledamotstjänst för förberedande yrkesutbildning. Minskningen av de pedagogiska ledamöternas antal är avsedd att i viss mån kompenseras av att administrativt betonade ärenden i större utsträckning skulle anförtros kvalificerade administrativa befattningshavare. Denna omläggning kan dock knappast helt kompensera nämnda minskning av den ledande pedagogiska personalen. I varje fall torde någon nämnvärd förstärkning av verkets kapacitet som pedagogisk centralinstans icke åstadkommas.

Det allmänna skolväsendets snabba tillväxt och pågående omdaning av undervisningen ställa allt större anspråk på pedagogiska insatser från skolöverstyrelsens sida. Den erforderliga förstärkningen bör enligt min mening ske genom inrättande av pedagogiska tjänster i lägre löneställning än ledamot. De tjänster, som de sakkunniga i detta hänseende föreslagit, anser jag önskvärda och av betydelse för utvecklingen av vårt skolväsen. I nuvarande läge nödgas jag dock verkställa vissa beskrifningar i de sakkunnigas förslag. De i yttrandena framställda önskemålen om ytterligare utökning av den pedagogiska personalen anser jag mig icke kunna förorda.

Beträffande de olika pedagogiska befattningarna har departementschefen anfört bland annat följande.

Ämneskonsulenter. Jag vill framhålla, att det är nödvändigt, att överstyrelsen förstärkes med personal med fackutbildning i visst eller vissa teoretiska ämnen. Dessa konsulenter böra givetvis genom besök vid skolor av olika skolformer skaffa sig kännedom om undervisningens bedrivande och därvid lämna råd och anvisningar. Detta bör emellertid utgöra endast en del av deras arbete. Utav större vikt är, att de i sina ämnen anordna auskultationsdagar, leda kurser för lärare, utarbета studieplaner och anvisningar, taga initiativ för tillskapande av goda läroböcker samt på annat sätt främja undervisningen. Deras verksamhet kommer att bli särskilt betydelsefull under rådande lärarbrist, då de böra ägna särskild uppmärksamhet åt att individuellt eller vid auskultationsdagar m. m. handleda lärare, som ej ha föreskriven lärarutbildning. Vad de sakkunniga föreslagit beträffande ämneskonsulenternas arbetsuppgifter kan jag biträda.

I nuvarande läge och innan närmare erfarenhet vunnits, kan jag dock ej förorda inrättandet av mer än fyra heltidstjänster för ämneskonsulenter med rätt för skolöverstyrelsen att dela heltidstjänst i halvtidstjänster. Till en början torde förordnande på ämneskonsulenttjänst böra kunna meddelas för ett eller två år, om så skulle visa sig lämpligt.

Jag förutsätter emellertid, att nuvarande ordinarie och icke-ordinarie undervisningsråd få kvarstå i tjänst. De föreslagna ämneskonsulenttjänsterna och pedagogiska byrådirektörstjänsterna böra få tillsättas endast i den mån övertaliga ledamöter avgå.

K o n s u l e n t e r i ö v n i n g s ä m n e n. Enligt min mening är det särskilt angeläget, att konsulentorganisationen förstärkes i de ämnen, där skolöverstyrelsen nu endast har deltidsanställda konsulenter. Jag förordar, att en heltidstjänst som konsulent inrättas i vart och ett av ämnena teckning, manlig slöjd och kvinnlig slöjd. I övrigt kan jag i nuvarande läge ej förorda ytterligare utökning av konsulentorganisationen i övningsämnena. Jag utgår emellertid från att kvalificerad administrativ personal i största möjliga utsträckning får övertaga eller biträda vid administrativt betonade arbetsuppgifter, som ankomma på konsulenterna. Konsulenterna i hushållsgöromål torde böra benämnas konsulenter för hemkunskap och skolmåltidsverksamhet. Framkomna förslag att skilja konsulentverksamheten i hemkunskap från skolmåltidsverksamheten anser jag mig icke kunna biträda.

Med inrättandet av en tjänst som lågstadiet konsulent torde tills vidare böra anstå.

H j ä l p s k o l e k o n s u l e n t. Inspektör för sinnesslöundervisningen. För närvarande finnes en heltidsanställd hjälpskolekonsulent och inspektör för sinnesslöundervisningen. De sakkunniga föreslå inrättandet av en heltidstjänst som hjälpskolekonsulent och en heltidstjänst som inspektör för sinnesslöundervisningen jämte en halvtidstjänst som konsulent för samma undervisning.

Hjälpklassundervisningen har avsevärt ökat i omfattning det senaste decenniet, och efter kommunreformen torde hjälpklasser kunna inrättas i större utsträckning även på landsbygden. Jag förordar därför, att en heltidstjänst som hjälpundervisningskonsulent inrättas. Beträffande sinnesslövården har tillsynskommittén i ett nu avgivet betänkande förordat betydande förstärkningar av tillsynspersonalen. Frågan om tillsynens ordnande torde få prövas i annat sammanhang. I varje fall erfordras emellertid en heltidstjänst som inspektör för sinnesslöundervisningen. Jag förordar, att en sådan tjänst inrättas. Däremot kan jag nu ej förorda någon konsulenttjänst för sinnesslöundervisningen.

Personal med speciell fackutbildning.

Departementschefens förslag innebär, att en arvodesanställd arkitekt utbytes mot en heltidstjänst, att en ingenjörstjänst inrättas på planeringsroteln för vissa byggnadstekniska arbetsuppgifter, samt att två konsulenter för yrkesvägledning, som nu äro anställda inom arbetsmarknadsstyrelsen, få en del av sin tjänstgöring förlagd till skolöverstyrelsen. De skulle dock helt avlönas från arbetsmarknadsstyrelsen. I övrigt föreslås ej någon ändring i förevarande personalorganisation.

Högre administrativ personal.

Antalet förste byråsekreterare inom skolöverstyrelsen enligt gällande personalstat, de sakkunnigas, statskontorets och departementschefens förslag framgår av följande uppställning.

	Förste byråsekreterare i lönegrad		
	29	27	Summa
gällande personalstat	4	3	7
de sakkunniga	9	10	19
statskontoret	8	5	13
departementschefen	7	7	14

Antalet byråsekreterare och amanuenser inom skolöverstyrelsen dels år 1950, dels den 1 januari 1952, dels ock enligt de sakkunnigas och departementschefens förslag framgår av följande uppställning.

Befattning	År 1950	1/1 1952	De sakkunniga	Departementschefen
byråchefer	2	2	2	3
byrådirektörer			2	2
förste byråsekreterare	6	8	19	14
byråsekreterare och amanuenser	41,5	44	37,5	35
Summa	49,5	54	60,5	54

Biträdespersonal. Expeditionsvakter m. m.

Av följande uppställning framgår biträdespersonalen år 1950, den 1 januari 1952 samt enligt de sakkunnigas och departementschefens förslag.

	År 1950	1/1 1952	De sakkunniga	Departementschefen
kansliskrivare	2	2	7	5
kontorister	2	3	7	10
kanslibiträden	33,75	32,5	37,5	27
kontorsbiträden	35	34	40	43
Summa	72,75	71,5	91,5	85

Departementschefen har vidare ansett att en materialförvaltare erfordras inom överstyrelsen. Antalet expeditionsvakter föreslår departementschefen till 10, varav en förste expeditionsvakt.

Utöver den nuvarande kamrerartjänsten erfordras enligt departementschefen en kassörstjänst. En kontorsskrivartjänst på biblioteksroteln och en registratortjänst för verkets största registratorsexpedition böra bibehållas.

Anställningsform och löneställning för vissa befattningshavare.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Frågan om löneställningen för skolöverstyrelsens personal har ännu ej behandlats av 1949 års tjänsteförteckningskommitté. Bortsett från biträdespersonalen är jag därför icke beredd att nu taga slutlig ställning till personalens löneställning. Tills vidare böra redan inrättade tjänster i regel bibehålla sin nuvarande lönegradsplacering och för de nya tjänster, som föreslås, bör väljas en lönenivå, som ej föregriper tjänsteförteckningskommitténs blivande förslag.

I fråga om *generaldirektörens* lönegradsplacering är jag icke beredd att nu föreslå någon ändring. Tjänsten bör alltså bibehållas i lönegrad Cp 19. Den avdelningschef, som förordnas som generaldirektörens ställföreträdare, bör tillerkännas ett befattningsarvode om 1 500 kronor för år utöver löneförmåner som avdelningschef.

För överstyrelsens *ledamöter* förordar jag en placering i lönegrad Ca 37. Avdelningscheferna torde böra få uppbära befattningsarvodet om 1 500 kronor för år.

Försöksavdelningens *ledamöter* böra dock ej beredas ordinarie anställning. Jag förordar, att dessa ledamöter anställas tills vidare för viss tid i lönegrad Ce 37. Avdelningschefen bör dessutom äga uppbära befattningsarvode om 1 500 kronor för år i denna egenskap.

Skolöverläkaren torde åtminstone tills vidare böra bibehålla sin nuvarande lönegradsplacering i Cp 13.

Jag har tidigare föreslagit *byrådirektörstjänster*, varav två för administrativa uppgifter, en för biblioteksfrågor, en för skolsociala frågor och två för byggnads- och planeringsfrågor. I nuvarande läge anser jag mig böra föreslå lönegrad 31 för alla dessa tjänster. Under erinran om att jag i det föregående föreslagit, att tjänsten som förste bibliotekskonsulent i Ca 30 skulle ombildas till byrådirektörstjänst förordar jag nu, att denna byrådirektörstjänst ävensom en administrativ byrådirektörstjänst inrättas som ordinarie. De övriga böra tills vidare vara extra ordinarie.

Vidare förordar jag, att *ämneskonsulenterna* få uppbära arvode och övriga förmåner, som motsvara avlöningsförmåner efter den löneklass, vars nummer med tre enheter överstiger numret å den löneklass, i vilken vederbörande eljest är placerad. För halvtidsanställd ämneskonsulent bör arvodet motsvara hälften av arvodet till heltidsanställd konsulent. Är vederbörande icke placerad i dylik löneklass eller är han rektor, bör dock arvodet fastställas av Kungl. Maj:t.

Frågan om den framtida anställningsformen för *konsulenterna* i *övningsämnen* torde få prövas av tjänsteförteckningskommittén. Tills vidare böra nuvarande heltidsanställda konsulenter bibehålla sin lönegradsplacering. Förste gymnastikkonsulenten och gymnastikkonsulenten böra alltså alltjämt tillhöra lönegrad Ca 30 respektive Ca 26 samt förste konsulenten för hemkunskap och skolmältidsverksamhet lönegrad Ce 26. Konsulenten för hemkunskap och skolmältidsverksamhet bör placeras i lönegrad Ce 24 i stället för nu Cg 24. De av mig föreslagna heltidstjänsterna för konsulenter i teckning, manlig slöjd och kvinnlig slöjd böra hänföras till lönegrad Ce 26. Musikkonsulentens arvode torde böra utgå med oförändrat belopp, 3 400 kronor.

Hjälpundervisningskonsulenten och inspektören för sinnesslöundervisningen böra hänföras till lönegrad Ce 24 respektive Ce 26. Den nuvarande befattningen som hjälpskolekonsulent och inspektör för sinnesslöundervisningen bör samtidigt föras på övergångsstat.

Den registratorstjänst, som är avsedd för undervisnings-, försöks- och organisationsavdelningarna, bör tills vidare bibehållas i lönegrad Ca 18, vilken lönegrad nu gäller för en av överstyrelsens registratorstjänster.

Materialförvaltaren bör hänföras till lönegrad Ca 14.

I förevarande proposition har lämnats en sammanfattning av departementschefens organisationsförslag (s. 88—91), till vilken utskottet får hänvisa. Däri anges även antalet ordinarie och icke ordinarie tjänster av olika slag.

Motioner

Utskottet har i detta sammanhang till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck* (I: 395) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Kristinehamn och fröken *Vinge* (II: 532), i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta, att en fristående biblioteksrotel upprättas samt att å personalförteckningen bland tjänstemän å ordinarie stat uppföres 1 byråchef (biblioteksdirektör) i lönegraden Ca 37 i stället för 1 byrådirektör i lönegraden Ca 31;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lindén* och *Elmgren* (I: 420) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ager* och herr *Kyöling* (II: 588), i vilka hemställts,

att den rotel, som av de sakkunniga föreslagits skola handlägga övningslärafrågor, erhåller den av de sakkunniga föreslagna omfattningen,

att en heltidsanställd och en deltidanställd konsulent anställs i vart och ett av ämnena teckning, musik, manlig slöjd och kvinnlig slöjd samt att de heltidsanställda konsulenterna inplaceras i lönegrad Cb 4,

att befattningen som inspektör för sinnesslöundervisningen och konsulent för hjälpundervisningsfrågor inplaceras i respektive lönegrad Ca 34 och Ca 30 eller motsvarande inplacering å löneplan 2 (Cb),

att en befattning som konsulent för sinnesslöundervisningen inrättas och inplaceras i lönegrad Ce 26, samt

att frågan huruvida skolöverstyrelsen eller socialstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet för förskolor och daghem icke nu avgöres utan behandlas i samband med att riksdagen får taga ställning till av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården avgivna förslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

av herr *Bergh* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordkvist m. fl.* (II: 587), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 måtte fatta beslut om inrättandet av en fristående rotel för fysisk fostran inom skolöverstyrelsen bestående av en byråchef, två gymnastikkonsulenter och erforderlig kanslipersonal;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Cassel* och *Lindblom* (I: 422) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: 586), i vilka yrkats, att på skolöverstyrelsens personalförteckning upptages ytterligare en gymnastikkonsulent med samma anställningsform som tillämpas för den nuvarande gymnastikkonsulenten;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* väckt motion (II: 589), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förste konsulenten för hemkunskap och skolmåltidsverksamhet tills vidare placeras i lönegrad Ce 30 i stället för i propositionen föreslagna Ce 26.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, torde få hänvisas till motionerna I: 421, II: 532, 586, 588 och 589.

Erfarenheter av den allmänna försöks- verksamheten.

Skolöverstyrelsen har inkommit med redogörelse för försöksverksamheten läsåret 1950/51. Försöken gällde klasser på låg- och mellanstadiet, men de första klasserna hade nu hunnit upp till klass 6. Antalet läraravdelningar tillhörande försöksverksamheten har stigit från 172 till 379.

Departementschefen har anfört följande.

Enhetsskolan har ännu icke nått upp till det stadium, där helt nya organisationsproblem inställa sig. Erfarenheterna gälla även nu nästan uteslutande låg- och mellanstadiet. Skolöverstyrelsens redogörelse tyder på att en viss metodisk förnyelse försiggår och att den ökat barnens trivsel i skolarbetet. Engelskan synes vara ett omtyckt skolämne; det kan vara värt att lägga märke till att enligt lärarnas uppskattning 80 procent av lärjungarna kunna följa språkundervisningen med utbyte även det andra året.

Huvudfrågan på detta stadium har varit, huruvida ett så krävande undervisningsfack som ett främmande språk kan införas, utan att resultaten i andra ämnen äventyras. För att bereda rum för det nya ämnet har man måst sänka timtalet för modersmålet från sammanlagt 19 i klasserna 5 och 6 till de 12, som ämnet har i motsvarande klasser i den femåriga realskolan. Det är på sätt och vis överraskande, att verkningarna därav icke äro större; de kunna visserligen påvisas, åtminstone inom vissa grenar av modersmålsämnet, men skillnaden är, för att tala med skolöverstyrelsen, »blott en tiondel av avståndet mellan Ba och B».

Huruvida denna differens kan bringas ur världen genom de motåtgärder,

överstyrelsen beslutat, återstår naturligtvis att se. Det är dock icke nödvändigt, att utjämningen slutföres på mellanstadiet. Om skolpliktstiden förlänges från sju till nio år, bör engelskan kunna få sitt och slutnivån i modersmålet ändå höjas.

I fråga om utvecklingen av realskolestadiet utanför försöksdistrikten uppdrogos i propositionen 1951:136 vissa riktlinjer, som av riksdagen godkändes. Nya statliga realskolor skulle i regel icke inrättas. De nya behoven skulle i stället tillgodoses genom organisationsformer av det slag, som införts i Stockholm och Stocksund.

De intresserade kommunerna ha följt dessa anvisningar och i flera fall med Kungl. Maj:ts medgivande vidtagit specialanordningar inom folkskolans femte och sjätte klasser. Alltefter omständigheterna kan om ett par år de inbyggda linjerna föras upp i högre klasser av folkskolan eller nya kommunala realskolor upprättas eller antalet avdelningar ökas i motsvarande klasser av bestående högre skolor. Dessa frågor torde dock få aktualitet först under loppet av nästa budgetår.

Avlöningsförhållandena för vissa lärare vid den inom Stockholms folkskolor bedrivna försöksverksamheten.

I proposition den 9 mars 1951, nr 155, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att godkänna vissa av föredragande statsrådet i propositionen förordade grunder beträffande anställnings- och avlöningsförhållandena för vissa lärare vid skolor i försöksdistrikt m. m. samt beträffande statsbidrag till försöksverksamheten, i vad den avsåge försöksskolornas högstadium.

Riksdagen lämnade det begärda godkännandet (riksd. skr. nr 207/1951).

Med stöd av riksdagens beslut har Kungl. Maj:t, bland annat, den 8 juni 1951 utfärdat *särskilda bestämmelser för budgetåren 1951/54 beträffande försöksverksamheten inom vissa skoldistrikt m. m.*

Inom Stockholms folkskolor förekommer dylik försöksverksamhet men också två andra slag av försöksverksamhet, nämligen dels de sedan läsåret 1939/40 förefintliga s. k. *sångklasserna*, vari lärjungarna från och med femte klassen differentierats på en allmän linje och en språklinje, i vilken senare den femåriga realskolans kursplan med vissa modifikationer följes, och dels den s. k. *1947 års försöksverksamhet*, vilken utgör en i folkskolan (klasserna 7—9) inbyggd 3-årig realskola med en teoretisk och en praktisk linje.

Stockholms folkskoledirektion har nu hemställt, att de av Kungl. Maj:t den 8 juni 1951 utfärdade särskilda bestämmelserna rörande lärarna på försöksskolornas högstadium måtte få tillämpas även beträffande lärarna i sångklassernas språklinje inom klasserna 7—9 och i den i 1947 års försöksverksamhet ingående teoretiska linjens läroämnen inom klasserna 7—9, samt att detta måtte få gälla retroaktivt från och med innevarande läsår.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Jag anser skäligt, att de av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut utfärdade särskilda bestämmelserna rörande försöksskolornas högstadium få tillämpas jämväl vid den försöksverksamhet inom Stockholms folkskolor, som fullgöres i de s. k. sångklassernas språklinje och i den teoretiska linjen i 1947 års försöksverksamhet. I båda fallen böra bestämmelserna gälla högstadiet, d. v. s. klasserna 7—9. Någon retroaktiv tillämpning av bestämmelserna synes icke vara lämplig, utan förordar jag, att bestämmelserna tillämpas från och med nästa läsår. Liksom för den generella försöksverksamheten böra bestämmelserna endast givas tillämpning tills vidare intill utgången av läsåret 1953/54. Jag kan dock icke tillstyrka, att i fortsättningen de hittills gällande speciella bestämmelserna för den ifrågavarande försöksverksamheten i Stockholm skola få tillämpas, om de skulle giva förmånligare resultat för lärarna.

De av Kungl. Maj:t den 8 juni 1951 utfärdade bestämmelserna innefatta, som förut angivits, även speciella regler om statsbidrag till avlöning åt lärarna på försöksskolornas högstadium. Jag kan icke tillstyrka, att dessa statsbidragsbestämmelser nu vinna tillämpning även beträffande den särskilda försöksverksamheten i Stockholm. Vad jag i föregående stycke förordat bör alltså innebära, att staden får tillämpa 1951 års bestämmelser, därest den själv står för därav uppkommande merkostnad utöver vederbörliga folkskollärlöner. Frågan om förmånligare statsbidragsbestämmelser även för nu ifrågavarande försöksverksamhet får upptagas i ett senare och större sammanhang, då bättre erfarenhet vunnits rörande dessa skolformer, framförallt den i folkskolan inbyggda treåriga realskolan.

Vissa frågor om statsbidrag till försöksdistrikt med statlig realskola.

I några av de skoldistrikt, där försök med enhetsskoleorganisation pågå, finnas vid sidan av folkskoleväsendet statliga realskolor. När försöksverksamheten når upp till realskolestadiet, uppkomma därför automatiskt frågor rörande realskolans inarbetande i enhetsskoleorganisationen eller samordnande med densamma. Därvid uppstå även frågor av ekonomisk natur. Såväl staten som kommunerna ha skyldigheter gentemot båda skolformerna, men de äro olika för den statliga realskolan och den kommunala enhetsskolan. Fördelarna av en viss organisationsform kunna vid en viss tidpunkt överväga för en kommun, nackdelarna för en annan. Även målsmännen äro intressenter: undervisningen är kostnadsfri i enhetsskolan men icke i realskolan.

Departementschefen har bland annat anfört följande.

Ännu så länge finnas endast sex försöksdistrikt med statliga realskolor, och endast ett av dem har fört upp försöken på det åldersstadium, för

vilket realskolan är avsedd. Det är likväl redan nu tydligt, att samordnandet av enhetsskolan och realskolan måste medföra komplicerade problem, vilkas lösning försvåras av att realskolornas storlek, skollokalernas tillräcklighet och beskaftenhet samt kommunens och målsmännens ekonomi visa stora skiljaktigheter i de olika försöksdistrikten.

Diskussionen har hittills följt två linjer. Den ena innebär, att realskolan skulle successivt avvecklas och ersättas med enhetsskolans högstadium, så att skolväsendet efter några år i sin helhet vore kommunalt. Kommunen skulle i detta fall kompenseras för sina vidgade ekonomiska åtaganden genom ett skäligt statsbidrag.

Den andra linjen innebär, att realskolan bibehålles som en statlig sektion av skolväsendet i kommunen. Lärarkåren skulle därigenom kunna få behålla sin rättsliga ställning ograverad, och kåren skulle vid uppkommande ledigheter kunna på vanligt sätt förnyas. Samtidigt skulle de ekonomiska fördelar, som statens huvudmannaskap för realskolan tillför kommunen, utan formella svårigheter kunna konserveras, så långt detta befines skäligt.

Det första alternativet sluter sig närmare till de riktlinjer, 1950 års riksdag uppdragit. Det utmynnar i en på enhetliga grunder uppbyggd nioårig skola, vilken i överensstämmelse med nämnda års riksdagsbeslut är en statsunderstödd kommunal skola.

Det andra alternativet låter formellt anstå med sammansmältningen av folkskolan och realskolan till en enhet men förutsätter, att realskolans organisation och arbete skola så nära som möjligt anpassas efter enhetsskoleprogrammet.

Personligen anser jag, att den pågående försöksverksamheten slutligen skall utmynna i en organisatoriskt enhetlig skola för barn och ungdom i skolpliktsåldern. Under försökstiden måste dock en större mångformighet tillåtas; jag vill erinra om att särskilda utskottet vid 1950 års riksdag ansåg sig böra understryka, att vid utformningen av försöken lokala önskemål så vitt möjligt böra tillmötesgås och lokala initiativ tillvaratagas (utl. 1, s. 118). Jag vill därför icke motsätta mig, att under försökstiden båda alternativen praktiseras. Rörelsefriheten härutinnan torde i enskilda fall visa sig vara en ingalunda oviktig förutsättning för att den eniga uppslutning kring reformarbetet på skolans område, vilken bland annat tog sig uttryck i 1950 års riksdagsbeslut, skall kunna bevaras på det kommunala planet. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att från fall till fall pröva här berörda frågor.

Vid det förra alternativet blir huvudfrågan, i vad mån kommunens vidgade förpliktelser kunna motivera motprestationer från statens sida. Försöksverksamheten är en hela rikets angelägenhet, icke blott den enskilda kommunens, och det är därför lätt att förstå och även att acceptera skolkommissionens principiella uppfattning, att kommunerna icke böra åsamkas ökade utgifter för sitt skolväsen genom att realskolan inordnas under den nioåriga enhetsskolan. I tillämpningen uppstå dock praktiska svårigheter, som särskilt bero på vanskligheten att i förväg värdera de fördelar kommunerna tillföras genom byggnadsbidragen. Det kan icke gärna undvikas, att avvägningen blir tämligen summarisk; full rättvisa kan icke upp-

nås för varje särskild kommun. Under sådana omständigheter är det knappast nödvändigt att taga i beräkning alla de smärre poster, som figurera i statens och kommunernas ekonomiska mellanhavanden. En uppgörelse bör kunna knytas till huvudposterna.

Det är emellertid enligt min mening icke möjligt att redan nu framlägga förslag på längre sikt. Tills vidare måste man nöja sig med ett provisorium; jag kan därför icke nu föreslå beslut för längre tid än till och med utgången av budgetåret 1953/54.

I avvaktan på den utredning, som bör företagas men ännu icke kan igångsättas, är jag beredd att tillstyrka, att intill nämnda tidpunkt kostnaderna för vissa ämneslärartjänster i försöksdistrikt, där statlig realskola nu finnes, fortfarande helt bestridas av statsmedel. Det bidragsbelopp, som utöver bestämmelserna av den 8 juni 1951 skall utgå till försöksdistrikt, där realskola står under ombildning till enhetsskola, kan beräknas på följande sätt. Skolöverstyrelsen fastställer först det antal heltidstjänster i läroämnena, som bära anses erforderliga för undervisningen i realskolans tre högsta klasser läsåret före ombildningens början. Avdragsbeloppet för detta antal tjänster beräknas på vanligt sätt med hänsyn till realskoleortens hyresgrupp. Kommunen erhåller därefter av statsmedel ett fyllnadsbelopp, som för ombildningstidens första år är en tredjedel och för det andra året två tredjedelar av det beräknade anslagsbeloppet samt för tredje året lika med detta belopp.

De kostnader, som vid de allmänna läroverken bestridas av termins- och inskrivningsavgifterna, bära övertagas av kommunen. Staten bör dock fortfarande stå för de fyllnadsbelopp, som hittills utgått för täckande av ljus- och vedkassornas utgifter. Jag föreslår, att statens bidrag tills vidare bestämmas på grundval av medeltalet av bidraget till realskolans ljus- och vedkassa under de tre budgetåren närmast före det, då realskolans avveckling påbörjas. Så länge klasser av realskolan finnas kvar, beräknas dock i första hand statsbidrag till ljus- och vedkassan enligt vanliga grunder, men då det så beräknade bidraget kan väntas sjunka, allteftersom avvecklingen av realskolan fortskrider, bör kommunen som fyllnad erhålla skillnaden mellan det nyss nämnda treårsgenomsnittet och det för den sammankrympande realskolan beräknade beloppet. Sedan realskolan helt avvecklats, bör — så vida icke annat dessförinnan föreskrives — statsbidraget vara lika med nyss nämnda treårsgenomsnitt. Bidraget bör fortfarande i sin helhet utgå ur förslagsanslaget Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna.

Jag förutsätter sålunda, att vissa särskilda statsbidrag tills vidare skola utgå som kompensation för de förmåner, kommunen haft av statens huvudmannaskap för realskolan, men också att kommunen skall svara för vissa kostnader, som hittills bestritts på annat sätt. Enligt mitt förmenande bli kommunerna icke lidande på en sådan uppgörelse. Den måste bedömas med beaktande jämväl av de byggnadsbidrag, vartill kommunen blir berättigad, när realskolan inlemmas i enhetsskolan. Det kan till och med ifrågasättas, huruvida icke en kommun med hänsyn till byggnadsbidragens storlek i vissa fall kan komma att intaga en alltför gynnad ställning, om den dessutom skall få räkna sig till godo de särskilda statsbidragen. Jag förutsätter därför, att det i samband med blivande beslut om statsbidrag till byggnadsföretag, som beröra enhetsskolans högstadium, från fall till fall av

Kungl. Maj:t prövas, huruvida det bör ställas som villkor, att de av mig nu föreslagna särskilda förmånerna skola nedsättas eller upphöra att utgå. Med hänsyn till den korta tid mitt förslag avser torde det dock icke vara nödvändigt att vid detta tillfälle närmare ingå på de avvägningsfrågor, som därvid kunna komma att aktualiseras.

Föredrager en kommun det senare av de alternativ, jag i det föregående berört, skulle realskolan formellt bibehållas, men kommunen givetvis därmed för denna del av sitt skolväsen gå miste om de fördelar byggnadsbidragen erbjuda. Jag vill blott understryka, att den reella enhetligheten i skolväsendet förutsätter, att lärjungarna icke åläggas termins- och inskrivningsavgifter. Motsvarande kostnader måste sålunda även i detta fall övertagas av kommunen, i den mån de icke täckas genom statens bidrag till ljus- och vedkassan eller andra inkomstkällor.

Prövningen av frågan om statsbidrag till Sundbybergs skoldistrikt för den där anställde skolchefen torde få anstå, tills resultatet föreligger av den utredning angående enhetsskolans ledning och lokala organisation, som enligt beslut den 29 juni 1951 uppdragits åt 1951 års skolstyrelseutredning.

Anslagsfrågor.

Departementschefen har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1952/53, samt

att för budgetåret 1952/53 anvisa *dels* till Skolöverstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 753 000 kronor, *dels* till Skolöverstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 675 000 kronor, *dels* till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 475 000 kronor, *dels ock* till Läroboksnämnden ett förslagsanslag av 38 000 kronor.

Utskottet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha skolöverstyrelsesakkunniga i sitt betänkande föreslagit, att skolöverstyrelsens läroverks- och folk-skolavdelningar skola upphöra och ersättas av arbetsenheter, mellan vilka ärendena väsentligen skola fördelas efter sitt sakinnehåll oavsett skolform. Dessutom föreslås en avsevärd personalförstärkning.

Betänkandet ligger till grund för Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framställda förslag.

Beträffande skolöverstyrelsens *ämbetsområde* ha de sakkunniga föreslagit vissa jämkningar. Sålunda förordas, att granskningen av läroböcker överföres från statens läroboksnämnd till överstyrelsen, att vissa kamerala ärenden, väsentligen avseende statsbidrag till skolor i Stockholm, överföres från statskontoret till överstyrelsen samt att tillsynen av förskolor och daghem överföres från socialstyrelsen till skolöverstyrelsen.

Departementschefen har för sin del ansett, att läroboksgranskningen tillsvidare borde kvarligga hos läroboksnämnden, att ovannämnda kamerala ärenden lämpligen kunde överföras till skolöverstyrelsen samt att ifrågasvarande tillsyn åtminstone tillsvidare borde ankomma på socialstyrelsen.

Utskottet, som ansluter sig till den av departementschefen sålunda intagna ståndpunkten, vill emellertid i anledning av motionerna I: 420 och II: 588 framhålla, att utskottet förutsätter, att frågan om tillsynen av förskolor och daghem upptages till en allsidig prövning vid behandlingen av det förslag, som framlagts av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården.

Folkbibliotekssakkunniga ha föreslagit, att överstyrelsens biblioteksrotel, vilken handhar folk- och skolbiblioteken, utbrytes från skolöverstyrelsen och bildar ett självständigt ämbetsverk, statens biblioteksbyrå, medan skolöverstyrelsesakkunniga visserligen i princip anslutit sig till detta förslag, men likväl räknat med att en biblioteksrotel tillsvidare skulle ingå i skolöverstyrelsens organisation.

Med hänsyn till vad i remissyttrandena över de sakkunnigas betänkande anförts, har departementschefen ansett sig böra förorda, att folk- och skolbiblioteken alltjämt skola sortera under skolöverstyrelsen. I motionerna I: 395 och II: 532 förutsattes, att frågan om ledningen av folkbiblioteksväsendet lämnas öppen.

Utskottet, som anser, att ett särskilt ämbetsverk för folkbiblioteksväsendet icke erfordras, tillstyrker departementschefens förslag och finner sig alltså icke böra biträda vad i motionerna I: 395 och II: 532 i nämnda avseende ifrågasatts.

Vad departementschefen anfört i fråga om *decentralisering av beslutanderätten* har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet tillstyrker alltså, att det får ankomma på skolöverstyrelsen att besluta om inrättande av nya nybörjaravdelningar vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor med ledning av direktiv, som Kungl. Maj:t utfärdar.

De sakkunnigas förslag till *skolöverstyrelsens organisation* har av departementschefen avsevärt beskurits, varvid i flera hänseenden de erinringar statskontoret framfört, blivit beaktade. Departementschefen har föreslagit, att överstyrelsen indelas i fyra avdelningar och två fristående rotlar, nämligen undervisnings-, organisations- och försöksavdelningarna samt administrativa avdelningen ävensom skolhygienroteln samt folkbildnings- och biblioteksroteln. Under dessa avdelningar och rotlar skola sortera överstyrelsens inspektörer och konsulenter samt ett flertal mindre arbetsenheter, som nu sortera direkt under generaldirektören. Förslaget innebär en koncentration till färre och större arbetsenheter. Antalet ledamöter föreslås minskat från 20 till 19. I sistnämnda antal ingå dock två nya ledamottjänster, varav en på försöksavdelningen för frågor om förberedande yrkesutbildning och en på administrativa avdelningen.

Utskottet anser sig kunna tillstyrka den föreslagna uppdelningen av verket i arbetsenheter samt principerna för ärendenas fördelning mellan dem. Innan erfarenhet vunnits, huru den föreslagna organisationen fungerar, är utskottet emellertid icke berett att förorda någon utvidgning därav med ytterligare rotlar och ledamots- eller byrådirektörstjänster. Utskottet avstyrker alltså bifall till det i motionerna I: 395 och II: 532 framställda yrkandet om inrättande av en fristående biblioteksrotel under en byråchef. Däremot bör övervägas, om icke biblioteksärendena kunna hänföras till en särskild sektion inom undervisningsavdelningen. Utskottet anser sig icke heller böra biträda det i motionerna I: 421 och II: 587 gjorda yrkandet om inrättande av en fristående rotel för fysisk fostran under ledning av en byråchef samt förslaget i motionerna I: 420 och II: 588 om förstärkning av den arbetsenhet, som handlägger övningslärarärenden.

Beträffande den förberedande yrkesutbildningen inom försöksavdelningen förutsätter utskottet, att samarbete på lämpligt sätt ordnas mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning.

Den av de sakkunniga förordade överdirektörstjänsten har departementschefen icke ansett sig böra förorda utan i stället beräknat medel till ett särskilt arvode åt en avdelningschef, som skall tjänstgöra som generaldirektörens ställföreträdare. Utskottet biträder departementschefens ifrågasvarande förslag.

Beträffande den av departementschefen föreslagna *personalorganisationen* finner utskottet det vara av särskilt värde, att nu fyra ämneskonsulenttjänster inrättas. Den i det föregående lämnade redogörelsen ger emellertid vid handen, att med dessa tjänster även skulle förenas flera administrativa arbetsuppgifter. Utskottet anser, att befattningarna böra få en alltigenom pedagogisk karaktär. Genom dessa tjänster bör överstyrelsen kunna tillföras pedagogiska impulser från lärare med färsk erfarenheter från skolans liv. Det är icke önskvärt, att tjänsterna under allt för lång tid uppehållas av samma befattningshavare. Den föreslagna konstruktionen med förordnande på viss tid är här en lämplig anställningsform och i regel böra förnyade förordnanden för samma befattningshavare icke meddelas. Vidare förutsätter utskottet, att ämneskonsulenterna i fråga om läroböcker samarbeta med läroboksnämnden.

Konsulentorganisationen i övningsämnen föreslås av departementschefen utökad med en heltidstjänst mot nu en deltidstjänst i vart och ett av ämnena teckning, manlig slöjd och kvinnlig slöjd. I övrigt bibehållas två konsulenttjänster i gymnastik, två konsulenttjänster i hemkunskap och skolmåltidsverksamhet samt en deltidstjänst i musik. I motionerna I: 421 och II: 587 liksom i motionerna I: 422 och II: 586 föreslås, att den av de sakkunniga förordade tjänsten som gymnastikkonsulent inrättas, vilken främst är avsedd för trafikundervisningen. I motionerna I: 420 och II: 588 yrkas likaledes i enlighet med de sakkunnigas förslag, att 1½ konsulenttjänst

inrättas i ett vart av ämnena teckning, musik, manlig slöjd och kvinnlig slöjd.

Trafikundervisningen har i våra dagar fått en allt större betydelse. Denna uppgift bör emellertid enligt utskottets mening åtminstone tillsviðare kunna handhavas av de nuvarande båda gymnastikkonsulenterna. Om särskilda åtgärder anses erforderliga för trafikundervisningen, såsom att utarbeta anvisningar eller att anordna kurser för lärare, har skolöverstyrelsen medel till sitt förfogande att för ändamålet tillfälligt anlita experter. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna I: 422 och II: 586 samt I: 421 och II: 587, i vad avser inrättande av ytterligare en gymnastikkonsulenttjänst. Innan närmare erfarenhet vunnits av den nya personalorganisationen, anser utskottet sig icke heller böra tillstyrka inrättande av de ytterligare konsulenttjänster i övningsämnen, som föreslagits i motionerna I: 420 och II: 588. Enligt utskottets mening bör alltså konsulentorganisationen i övningsämnen erhålla den utformning, som av departementschefen föreslagits, och förstärkningen begränsas till en heltidstjänst i teckning samt två heltidstjänster i slöjd.

Departementschefen har vidare föreslagit, att den nuvarande heltidstjänsten som hjälpskolekonsulent och inspektör för sinnesslöundervisningen uppdelas i två heltidstjänster, den ena för hjälpundervisningen och den andra för sinnesslöundervisningen.

Med hänsyn till den stora omfattning, som hjälpklasser och hjälpundervisning nu erhållit, tillstyrker utskottet departementschefens förslag om inrättande av en heltidstjänst som hjälpundervisningskonsulent.

Beträffande sinnesslöundervisningen får utskottet erinra därom, att Kungl. Maj:t i proposition nr 133 till innevarande års riksdag angående förstärkning av sinnesslöinspektionen m. m. föreslagit bland annat, att medicinalstyrelsens personal för tillsyn och inspektion av sinnesslövården förstärkes med en läkare och två kuratorer. Chefen för inrikesdepartementet har därvid erinrat om att chefen för ecklesiastikdepartementet i den här förevarande propositionen nr 149 framlagt förslag om inrättande av ovannämnda heltidstjänst som inspektör för sinnesslöundervisningen i stället för den nuvarande halvtidstjänsten och framhållit, att det mest angelägna kravet i fråga om en förstärkning av skolöverstyrelsens kapacitet på detta område därmed syntes ha tillgodosetts. Då utskottet funnit, att starka skäl tala för chefens för ecklesiastikdepartementet nu ifrågavarande förslag, tillstyrker utskottet bifall till detsamma.

I motionerna I: 420 och II: 588 har i enlighet med skolöverstyrelsesakkunnigas förslag förordats, att för sinnesslöundervisningen även inrättas en konsulenttjänst på halvtid. Utskottet anser sig icke böra biträda detta förslag.

Till vad departementschefen i övrigt föreslagit beträffande antalet tjänster av olika slag vill utskottet giva sin anslutning.

I motionerna I: 420 och II: 588 har yrkats en högre lönegradsplacering än den av departementschefen föreslagna för de heltidsanställda konsulenterna i teckning och slöjd, inspektören för sinnesslöundervisningen samt konsulenten för hjälpundervisningen. I motionen II: 589 har ett motsvarande yrkande framställts i fråga om förste konsulenten för hemkunskap och skolmåltidsverksamhet.

Då 1949 års tjänsteförteckningskommitté ännu icke behandlat frågan om lönegradsplaceringen för skolöverstyrelsens personal, har departementschefen icke tagit slutlig ställning härtill, bortsett från biträdespersonalens löneställning, beträffande vilken han samrått med biträdesutredningen. I detta läge har icke heller utskottet ansett sig böra föregripa den blivande prövningen av förstnämnda spörsmål utan tillstyrker vad departementschefen i nu berörda avseenden förordat och avstyrker bifall till de motionsvis framställda yrkandena om en högre löneställning för vissa av skolöverstyrelsens befattningshavare.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot de grunder departementschefen föreslagit beträffande *anställnings- och avlöningsförhållandena för lärare vid i Stockholms skoldistrikt bedriven särskild försöksverksamhet*.

Med anledning av vad departementschefen anfört rörande *grunderna för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet och för statsbidrag till denna verksamhet i vissa skoldistrikt, där statlig realskola finnes* vill utskottet framhålla följande.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att den pågående försöksverksamheten slutligen skall utmynna i en organisatoriskt enhetlig skola för barn och ungdom i skolpliktsåldern. Utskottet har emellertid ingenting att erinra mot att under försökstiden vid utformningen av försöken lokala önskemål så vitt möjligt tillmötesgås och lokala initiativ tillvaratagas. Utskottet har likväl icke kunnat undgå att observera att i en mängd fall intresset i huvudsak inriktats på att inom folkskolans ram söka inarbeta den nuvarande realskolan. Skulle detta mera allmänt bli fallet synes det utskottet som om försöksverksamheten skulle bli föremål för en alltför ensidig utveckling. Utskottet förutsätter därför att, även om försöksverksamheten i nyss nämnd omfattning i viss utsträckning kan godtagas, strävandena mera direkt böra inriktas på att få försöksverksamheten knuten till den nioåriga enhetsskolan med den särskilda målsättning, som därmed måste anses given.

I anslutning till de uttalanden som vid 1950 års riksdag gjordes, berörande den nioåriga enhetsskolan, vill utskottet framhålla, att det ekonomiska stöd som lämnas till kommuner med försöksverksamhet av denna art fastställs till sådana belopp, att kommunerna verkligen erhålla compensation för de ökade utgifter de påtagit sig för att bedriva en försöksverksamhet, som måste betraktas som en hela rikets angelägenhet. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer detta problem och för riks-

dagen framlägger de förslag, som förverkligandet av de av 1950 års riksdag gjorda uttalandena i ämnet kan påfordra.

Utskottet tillstyrker, att anslagen till Skolöverstyrelsen: Avlöningar, Omkostnader och Försöksverksamhet m. m. samt till Läroboksnämnden för nästa budgetår uppföras med av Kungl. Maj:t äskade belopp.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må godkänna de av utskottet förordade grunderna för skolöverstyrelsens organisation;

II. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 395 och II: 532, I: 420 och II: 588, I: 421 och II: 587, I: 422 och II: 586, samt II: 589 godkänna följande personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1952/53:

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning.	Lönegrad.
1 generaldirektör	Cp 19
1 skolöverläkare	Cp 13
1 arkitekt	Cp 7
3 byråchefer	Ca 37
1 byråchef eller undervisningsråd	Ca 37
11 undervisningsråd	Ca 37
2 byrådirektörer	Ca 31
1 förste gymnastikkonsulent	Ca 30
1 första aktuarie	Ca 29
5 förste byråsekreterare	Ca 29
5 förste byråsekreterare	Ca 27
1 bibliotekskonsulent	Ca 26
1 gymnastikkonsulent	Ca 26
1 konsulent för allmän folkbildning	Ca 26
1 aktuarie	Ca 24
15 byråsekreterare	Ca 24
1 kamrerare	Ca 23
1 registrator	Ca 18
1 kassör	Ca 15
5 kansliskrivare	Ca 15
1 materialförvaltare	Ca 14
7 kontorister	Ca 13

Statsutskottets utlåtande nr 174.

1	förste expeditionsvakt	Ca 11
20	kanslibiträden	Ca 11
5	expeditionsvakter	Ca 9
18	kontorsbiträden	Ca 8

Anm. Kamrerartjänsten må ej återbesättas och kassörstjänsten ej tillsättas utan medgivande av Kungl. Maj:t.

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ce 24.

Befattning.	Lönegrad.
3 undervisningsråd	Ce 37
4 byrådirektörer	Ce 31
1 skolpsykolog	Ce 31
1 biträdande arkitekt	Ce 29
2 förste byråsekreterare	Ce 29
1 biträdande arkitekt	Ce 27
2 förste byråsekreterare	Ce 27
1 bibliotekskonsulent	Ce 26
1 konsulent för allmän folkbildning	Ce 26
1 inspektör för sinnesslöundervisningen	Ce 26
1 förste konsulent för hemkunskap och skolmål- tidsverksamhet	Ce 26
1 konsulent i teckning	Ce 26
1 konsulent i manlig slöjd	Ce 26
1 konsulent i kvinnlig slöjd	Ce 26

Tjänstemän å övergångsstat.

1 undervisningsråd	Ca 37
1 hjälpskolekonsulent och inspektör för sinnes- slöundervisningen	Ca 26
1 revisor	Ca 24
1 kansliskrivare på statistiska kontoret	Ca 15

Anm. Så länge hjälpskolekonsulenten och inspektören för sinnesslöundervisningen kvarstår i sin tjänst, må den extra ordinarie befattningen som inspektör för sinnesslöundervisningen eller en extra ordinarie befattning som hjälpundervisningskonsulent icke tillsättas.

III. att riksdagen må godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 mars 1952 förordade grunderna beträffande anställnings- och avlöningsförhållandena för lärare vid i Stockholms skoldistrikt bedriven särskild försöksverksamhet;

IV. att riksdagen må godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 mars 1952 förordade grunderna för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet och för statsbidrag till nämnda verksamhet i vissa skoldistrikt, där statlig realskola finnes;

V. att riksdagen må

a) godkänna följande avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1952/53:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 100 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	138 000
3. Arvoden till experter m. m., <i>förslagsvis</i>	70 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	830 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	615 000
	Summa kronor 2 753 000

b) till *Skolöverstyrelsen*: *Avlöningar* för budgetåret 1952/53 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 753 000 kronor;

VI. till *Skolöverstyrelsen*: *Omkostnader* för budgetåret 1952/53 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 675 000 kronor;

VII. till *Skolöverstyrelsen*: *Försöksverksamhet m. m.* för budgetåret 1952/53 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 475 000 kronor;

VIII. till *Läroboksnämnden* för budgetåret 1952/53 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 38 000 kronor.

Stockholm den 20 maj 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

—————

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar Karl Andersson, Iwar Anderson, Näs-
gård, Ohlon, Leander, Gillström, Eric Ericson, Pålsson, Näsström, Bergh,
fru Lindström, herrar Edvin Thun, Bergman, Söderquist och Arrhén; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Svensson i Grönvik, Andersson i Malmö, Wallentheim, Lindholm, Staxäng, Bergstrand, Åkerström, Hoppe Thapper, fröken Elmén, herrar Onsjö, Nihlfors och fröken Nygren.

Reservationer.

1) beträffande en fristående rotel för fysisk fostran av herr *Bergh*.

2) beträffande inspektör för sinnesslöundervisningen

a) av herrar *Svensson* i Grönvik, *Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett, att det stycke på s. 27 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Beträffande sinnesslöundervisningen» och slutar med orden »till detsamma», bort ha följande lydelse:

»Beträffande sinnesslöundervisningen får utskottet erinra därom, att Kungl. Maj:t i proposition nr 133 till innevarande års riksdag angående förstärkning av sinnesslöinspektionen m. m. föreslagit bland annat, att medicinalstyrelsens personal för tillsyn och inspektion av sinnesslövärderna förstärkes med en läkare och två kuratorer. Enligt nämnda proposition föreslås att såväl den centrala som den lokala tillsynen över sinnesslöanstalterna nu skall erhålla allenast en provisorisk lösning, avsedd att omprövas i samband med ställningstagandet till 1951 års sinnesslövärdsutrednings förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Med hänsyn härtill finner utskottet sig icke berett att innan nämnda spörsmål vunnit sin lösning tillstyrka inrättandet av den av chefen för ecklesiastikdepartementet föreslagna heltidstjänsten som inspektör för sinnesslöundervisningen utan förordrar att för ändamålet tills vidare i stället inrättas en halvtidstjänst.»

b) av herrar *Näsgård*, *Ohlon* och *Pålsson*.

3) beträffande grunderna för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet m. m.

a) av herrar *Ohlon*, *Bergh*, *Söderquist*, *Arrhén*, *Staxäng*, *Bergstrand*, fröken *Elmén* och herr *Nihlfors*, vilka ansett, att den del av utskottets yttrande, som på s. 28 börjar med orden »I likhet» och på s. 29 slutar med orden »kan påfordra», bort ersättas med en text av följande lydelse:

»De av departementschefen föreslagna grunderna för försöksverksamhetens organisation på realskolestadiet och för statsbidrag till nämnda verksamhet i vissa skoldistrikt, där statlig realskola finnes, anser utskottet sig böra biträda såsom en provisorisk lösning av frågan intill utgången av budgetåret 1953/54. Utskottet vill emellertid understryka, att kommunerna icke böra åsamkas ökade utgifter för sitt skolväsen genom att realskolan avvecklas eller inbygges i folkskolan.»

b) av herr *Malmborg* i Skövde.